

УДК 655.41; 7(093.3); (73)(71)

Людмила Бабій

КНИГОВИДАВНИЦТВО МИСТЕЦЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ УКРАЇНСЬКОЮ ДІАСПОРОЮ США ТА КАНАДИ

Стаття висвітлює питання друкування книг культурного і мистецтвознавчого характеру різними видавничими та творчими організаціями української діаспори у США і Канаді впродовж ХХ-го століття задля популяризації художніх надбань українських митців у світі, згуртування українців навколо національної ідеї, збереження вітчизняної культури та мистецтва.

Ключові слова: книговидавництво, українська діаспора, США і Канада, 20-те століття, українські видавничі організації, митці.

У ХХ ст. еміграційна хвиля українців, волею різних історичних та суспільно-політичних подій, життєвих обставин та випробувань, опинившись на чужині, в США і Канаді, зберігала свої національні традиції, звичаї, рідну мову, літературні та мистецькі цінності різними засобами, у тому числі і завдяки книговидавничій справі.

У першому розділі Закону України «Про видавничу справу» зазначено: «Видавнича справа – це сфера суспільних відносин, що поєднує в собі організаційно-творчу та виробничо-господарську діяльність юридичних і фізичних осіб, зайнятих створенням, виготовленням і розповсюдженням видавничої продукції» [1, с. 5].

Про історію та стан книговидання в діаспорі писали як діячі української діаспори, так і науковці України. Серед них М. Марунчак [37], Б. Кравців [33], В. Губарець [15], М. Тимошик [72; 73], Г. Карась [22], Б. Якимович [79] та інші, однак ними не виокремлено такого аспекту, як книговидання мистецької літератури, зокрема у США та Канаді, що становить *мету нашої розвідки*. Для її досягнення намітимо ряд завдань: здійснити екскурс в історію зародження українського книговидавництва на теренах Канади і США; розглянути діяльність провідних українських видавництв та наукових і культурно-мистецьких організацій, які друкували видання мистецького спрямування, висвітлити постаті окремих книговидавців української діаспори.

Наприкінці ХІХ ст. греко-католицький парох Григорій Грушка засновує у Джерсі-Сіті (США) українське видання з чіткою національною ідеологією – газету «Свобода», яка вирізнялася національно-демократичним політичним напрямом. З перших номерів «Свобода» поширюється серед українських поселенців у Канаді та сприяє згуртуванню діаспори, утвердженню її національної самоідентичності, релігійних та культурно-освітніх прагнень, розвитку підприємництва, захисту прав та свобод емігрантів тощо. 1896 р. на сторінках газети з'являється стаття «Нагляча потреба у нас просвітнього товариства». «Ми, старше покоління, яке прийшло зі старого краю, – писалося в ній, – не володіємо настільки англійською мовою, щоб могли з англійсько-американських книжечок черпати для себе поживи. Нам треба американську культуру на ріднім язиці собі присвоювати, тому нам конечно для того просвітнього товариства» [3, с. 237].

Однак створення такого просвітницького товариства вимагало значних зусиль та коштів. Тому один з редакторів «Свободи» Нестор Дмитрів розпочинає видавництво книг можливостями самої газети. За сім років (1896-1903) тут було видано 30 книг невеликого формату, авторами яких були священики, вчителі, агрономи, письменники, тобто галицька інтелігенція в еміграції. Книги таких видавництв, як «Свобода» (30 книг), «Слово» (16 книг) та «Читальня» (9 книг) допомагали українцям на чужині вивчати рідну мову, історію, літературу, культуру та мистецтво, сприяли українському національному відродженню за кордоном.

Напередодні Першої світової війни видавнича діяльність української діаспори у США та Канаді помітно зростає. Це пояснюється створенням великої кількості політичних, громадських, просвітницьких, професійних, культурологічних організацій, товариств та спілок, які бажали пропагувати свою діяльність й погляди через друковані органи.

У Вінніпезі (Канада) успішно функціонувала «Українська видавнича спілка» (1909). Розвивалося видавництво з великими труднощами, однак духовно міцно утверджувалося. Його редакторами були Ярослав Арсенич і Тарас Фарлей, які серед інших видань надрукували працю «Культура, національність і асиміляція» П. Понятенка [37, с. 219-222].

У 1908 році Яків Крет засновує у Вінніпезі друкарню і видавництво «Руська друкарня», яка згодом урізноманітнила свою діяльність завдяки молодому і енергійному підприємцю, чеху за походженням Френку Доячеку. Вони видали окремою книгою пісні, які співали українці, закинуті на чужину. Збірка «Пісні про Канаду і Австрію», яку упорядкував Теодор Федик, була

настільки популярна, що витримала три перевидання у «Руській друкарні». А згодом в 1927 р. своє перевидання здійснило інше видавництво у Вінніпезі – «Українська друкарня». Воно дало збірці іншу назву – «Пісні імігрантів про Старий і Новий край», залишивши у підзаголовку попередню [48]. Це була одна з найпопулярніших книг українських емігрантів кількох поколінь.

В Нью-Йорку тих років існували друкарні В. Пуйди, Андрія Петрова, Якова Кулинич, Товариств «Гайдамаки», «Просвіта», Українського Народного Комітету, ОДВУ (Організації Державного Відродження України), Соєдіненія Греко-Католических Русских Братств, Общества Русских Братств, Русько-Української Християнської Громади в Америці (баптистів), Руської Народної Самопомочі, Руської Колегії [16, с.107].

Після Першої світової війни нова хвиля української еміграції, зокрема представників інтелігенції – колишніх вояків українських армій та працівників адміністративних і культурних інституцій, посприяла створенню у США цілої мережі видавництв. Активно займався виданням української музичної і театральної бібліотеки у діаспорі Г. Е. Смолинський, під його упорядкуванням у 1917-1919 рр. виходить серія із п'яти альбомів українських народних пісень для хору та соло [22, с. 822].

Під час Другої світової війни чимало існуючих у міжвоєнний період видавництв припинили свою діяльність. Проте в кінці 40-х – на початку 50-х рр. ХХ ст. видавнича діяльність української громади США і Канади значно пожвавішала. Перенесення з Європи та створення нових наукових, суспільно-політичних, професійних, молодіжних організацій зумовило швидкий ріст друкованого слова і нових видавництв. Початок «холодної війни», загострення протистоянь двох систем – тоталітарної радянської та демократичної американської – також сприяли піднесенню видавничої справи та книгодрукування української діаспори. Воно здійснювалося на сучасному на той час технічному обладнанні, що позитивно позначалося на зовнішньому вигляді книжкових видань.

У доповіді, виголошеній на відкритті Днів української книжки і виставки українського друкованого слова (Чикаго, 1974) з нагоди 400-ліття українського книгодрукування, відомий письменник і громадсько-культурний діяч Богдан Кравців відзначив, що у США «видати книжку для письменника чи працю для науковця було в 1949-1952 роках просто не раз нездійсненою мрією. Книжкові появи рахувалися одиницями і доходили в тих і найближчих роках щонайбільше до кільканадцяти. Проте ж усі ці початкові труднощі були переможені й українська книжкова продукція і в ЗСА і в інших країнах діаспори почала постійно рости» [33, с. 85-92].

Власне цей період української еміграції (поч. 50-х – кінця 80-х рр.) можна вважати вершиною розвитку українських видавництв у США та Канаді.

Визначна роль у розвитку видавничої справи української діаспори того часу належить канадському видавництву «Наша культура» (1947-1949), що було засноване видатним діячем українського відродження, колишнім міністром освіти та віровизнань УНР Іваном Огієнком (митрополитом Іларіоном) відразу ж після переїзду його до Вінніпега. Це видавництво пропонувало читачам книги, присвячені українській культурі, історії, релігії та церкви, мові, а також місячники «Слово істини», «Наша культура» та «Віра і культура». Ось як мету своєї діяльності обгрунтував видавець: «Українська культура, на якій зросла наша Україна й яка принесла їй світову славу, знаходиться тепер у великій небезпеці – в небезпеці повного знищення її. Ворог напосів на Україну й свідомо нищить цю культуру до останку, бо добре знає, що українська культура – то правдива душа України, добре знає, що, знищивши цю культуру, він знищить саму Україну, ранить її в саме серце... Але ми всі знаходимося на волі й від своєї культури не відступаємо. Навпаки, тільки на чужині ми глибоко пізнали повновартість нашої рідної культури, пізнали її самостійність, людяність... Творімо ж і на чужині українську культуру всіма силами своєї нації! Сил цих маємо і тут в достатку, і ними можемо спинити й винародовлення наших братів, і викривлення нашої вікової культури» [72, с. 440].

Ще один золотий рядок вписало в історію українського друкарства видавнича спілка «Тризуб» у Вінніпезі, яка стала правонаступницею одного з перших українських видавництв у Канаді – «Української Видавничої спілки». «Тризуб» видав «Літопис українського життя в Канаді» Ольги Войценко у шести томах (від 300 до 500 сторінок у кожному), де в хронологічному порядку зареєстровано усі вагомні факти проявів українського життя в Канаді [12]. Цінність видання в тому, що тут подано не лише назви публікацій та короткий виклад змісту, а й у багатьох випадках розлогі цитати. Чимало місця у дослідженні відведено автором опису культурно-мистецьких подій канадської діаспори.

Нова сторінка в історії української видавничої справи в Канаді була започаткована відомим на Галичині видавцем Іваном Тиктором [79]. Колишній творець і власник концерну «Українська Преса» у Львові, опинившись в Канаді, приступає до створення свого видавництва і здійснення великих видавничих проєктів – перевидання фундаментальних львівських першодруків – у т. ч. тисячсторінкової «Історії української культури», що стало значною подією в історії видавничої справи української еміграції. Саме у цьому виданні був зроблений глибокий огляд мистецьких досягнень України, вміщені численні матеріали про українських художників, графіків, скульпторів, які зробили чималий внесок у світову мистецьку скарбницю.

Одним із основних завдань української діаспори США і Канади було ознайомлення англомовного світу з кращими зразками українського мистецтва та культури. Цінним стало видання «Книга мистців і діячів української культури – учасників Першої зустрічі українських мистців Америки й Канади з громадянством у днях 3-5 липня 1954» [29]. Ця книга має цікаву передісторію, адже сама зустріч, яка спочатку задумувалася як типова пересічна подія, переросла у небуденну, найбільш авторитетну культурну імпрезу української діаспори 1950-х років. Зібрані упорядниками майже три сотні життєписів, портретних світлин та автографів як знаних, так й молодих українських митців Канади і США утворили потужний біографічний словник, який і сьогодні має виняткову документальну цінність. Тут уміщено інформації про провідних мистців, які прославляли Україну у світі, зокрема, скульпторів О. Архипенка і С. Литвиненка, хореографа В. Авраменка, музикознавців В. Витвицького, О. Залеського, режисера Й. Гірняка, співака М. Голинського, художників І. Кейвана, М. Мороза та інших, керівника капели бандуристів ім. Шевченка Г. Китастого, карикатуриста Е. Козака, театрознавця В. Ревуцького, композиторів Я. Барнича і В. Безкоровайного, І. Білогруда, Б. Весоловського, А. Рудницького, диригентів В. Божика, Р. Ставничого, Л. Туркевича, співаків І. Гоша, Л. Рейнаровича, В. Тисяка, інструменталістів В. Ємця, Л. Жук, Д. Каранович-Гординську, Х. Колессу, М. Кравців, Б. Максимовича, Р. Савицького, В. Цісика, діячів театру О. Добровольську, Лавра і Віру Кемпе та ще багатьох інших. Сьогодні ці імена складають золотий фонд культури української діаспори. Поряд з корифеями українського мистецтва у діаспорі упорядники помістили матеріали про наймолодших діячів української культури, які згодом здобули чимало творчих перемог, прославляючи українське мистецтво у світі. Серед них концертно-оперний співак Й. Гошуляк, танцівниця О. Гердан-Заклинська, художниця К. Кричевська, карикатурист Ю. Козак та інші. Книга вийшла у світ у друкарні оо. Василіан в Торонто. Обкладинку створив Микола Бутович – художник-графік, ілюстратор, який працював в українських видавництвах в Галичині та на еміграції, навчався у празькій і берлінській мистецько-промислових школах, в Академії графічного мистецтва в Лейпцігу, працював у церковному малярстві, кераміці, текстилі, автор монографії «Історія графічного мистецтва книги».

У цілому ж на кінець 50-х рр. у Канаді діяло до двох десятків видавництв. Головними видавничими осередками були Вінніпег, Торонто, Едмонтон, Йорктон.

В ці роки в українських видавництвах США та Канади зростає випуск книг мистецької тематики.

Після форуму діячів української культури в Торонто (Канада, 1965) була заснована Асоціація діячів української культури (АДУК) у Нью-Йорку. Вона ставила за мету об'єднати творчих особистостей усіх галузей культури, які обстоюють принцип суверенності української нації, її духовної самобутності, плекала традиції національної культури, щоб пронести естафету духовного життя минулих поколінь майбутнім і прокласти мости між українською культурою і досягненнями культур інших народів через органічне їх перетворення. Для свої цілей АДУК видавала періодичні видання, твори мистецтва і науки. Так, Асоціація видала альбом мисткині Надії Сомко, уродженки Чернігівщини, яка у 1943 р. виїхала за кордон, мала персональні художні виставки в Італії, Югославії, Аргентині, Канаді [60]. В альбомі представлено 34 репродукції її робіт у скульптурі та живописі, переважно на історичну тематику, зокрема, з історії України княжої і козацької доби. Досконала колористика, техніка відображення історичних образів була цінним внеском не тільки в українську, але й в американську культуру.

АДУК видав два збірника «Естафета» [17; 18], де поряд з прозовими і поетичними творами друкувалися мистецтвознавчі дослідження, зокрема стаття Леоніда Полтави про оперного співака Лева Рейнаровича, розвідки Богдана Стебельського про художників Михайла Черешньовського, Михайла Кушніра, Северина Борачка, Григорія Крука [50; 64-67].

Українці у Канаді та США активно працювали над збереженням національних культурних традицій, популяризацією творчих надбань українських митців. Активно діяли Канадсько-

українська мистецька фундація (КУМФ), Об'єднання мистців українців в Америці (ОМУА), які видавали свої книги, присвячені українському мистецтву та його творчим особистостям. Так, КУМФ у різні роки видавала буклети і каталоги художніх виставок, зокрема, Омеляна Мазурика [6], світової виставки українських митців [56] та ін. Доречно згадати й про книгу про виставку українського мистецтва з колекцій Канади і США для відзначення сторіччя з дня народження О. Архипенка, видану КУМФ за редакцією С. Гординського [8]. Видання містить перелік творів виставки з колекцій як самої Фундації, так і з приватних збірок українських емігрантів. Мистецькі твори відображають різноманітність шкіл і напрямків українського мистецтва в діаспорі і в Україні – від традиційних до найбільш модерних. Серед творів виставки – роботи видатних художників М. Івасюка, І. Труша, О. Новаківського, О. Архипенка, О. Сорохтея, Ф. Гуменюка, О. Заливахи та ін.

У 1951 р. було засноване ОМУА – професійна організація українських мистців за океаном, керівниками якого у різні часи були скульптор Сергій Литвиненко, художники Святослав Гординський, Петро Андрусів, Любомир Кузьма та ін. Завдяки цій організації в Америці діють кілька мистецьких українських шкіл-студій. За час свого існування ОМУА влаштувало у Нью-Йорку чимало загальних та індивідуальних художніх виставок, які супроводжувалися випуском каталогів та книгою творчості українських митців [2; 23-27; 30; 47].

Одним з активних авторів видань мистецької тематики був відомий мистецтвознавець Святослав Гординський, який належав до тих універсальних творчих особистостей, які зробили чималий внесок у популяризацію українського мистецтва та висвітленні його взаємозв'язків із західною художньою культурою. У своїх дослідницьких працях він розглядав різні мистецькі проблеми, зокрема, художньої стилістики, кольору і форми, манери виконання, загальні питання образотворчого мистецтва в розрізі історії та сучасності. Мистецтвознавцем проаналізовано творчу спадщину окремих українських митців, які проживали США і Канаді у ХХ ст. Він був автором монографій про Віктора Цимбала, українську ікону XII-XVIII ст. (1973), а також вступних статей в окремих виданнях, зокрема, про Петра Мегика, Мирона Левицького, Степана Луцика, Юліана Буцманюка та ін. [5; 11; 14; 36; 38-40].

Одним з потужних центрів книговидавничої справи української еміграції, зокрема з питань мистецтва, у 1960-70-х роках став Нью-Йорк (США). Тут активно діяла низка українських видавництв, серед яких дослідно-видавниче товариство «Пролог» (1952-1967) та його продовження – «Сучасність» (1968-1992), видавництва «Говерля» (1950-1980), «Сурма». Працювали відомі музичні видавництва, зокрема, «Українська музична бібліотека», «Українська музична накладня» (засновник М. Гайворонський), «Українське Музичне видавництво», засноване 1929 р. на чолі з М. Гайворонським, Л. Мишугою, Д. Галичиним, М. Сурмачем та ін., яке проіснувало багато років і відзначалося доброю поліграфічною якістю [22, с. 817]. У нью-йоркському видавництві «Пролог» виходить видання, присвячене творчості українського митця Я. Гніздовського, яке представляло його малюнки, графіку, кераміку, окремі теоретичні і критичні статті [13].

Окремі мистецькі видання друкувалися у видавництві «Сучасність», яке діяло поруч з однойменним журналом і як наступник видавництва «Пролог». Від 1968 у ньому з'явилося понад 60 книг у галузі літератури, мистецтва, політики та ін., серед авторів і редакторів яких були Е. Андієвська, В. Вовк, В. Барка, Я. Гніздовський, Б. Кравців, Є. Маланюк. Багато цікавої інформації про відомих митців української діаспори знаходимо у виданні Юрія Соловія, де вміщено спогади про художника і театрального декоратора, члена управи Об'єднання мистців українців в Америці (ОМУА), нашого земляка – уродженця Снятинщини – Мирослава Радиша [59, с. 91].

Чимало видань мистецького спрямування друкувало у Нью-Йорку українське видавництво «Говерля». Його заснував у 1950 році громадсько-політичний діяч д-р Микола Сидор-Чарторийський, відомий усій українській діаспорі в країнах Західної Європи і за океаном. За 30 років, впродовж яких він очолював «Говерлю», було видано і перевидано понад 500 українських книг, кварталник «Біблос», перевидано підручники з теорії музики Івана Левицького – «Нарис історії музики», «Основи теорії музики» і «Популярна наука гармонії», які вперше були надруковані у Львові у 1930-х роках [22, с. 824; 34]. У тому ж видавництві вийшло друком дослідження Василя Ємця про кобзарське мистецтво [19]. Кобзарському мистецтву були також присвячені видання, присвячені В. Ємцю [20], праці П. Конопленка-Запорожця, У. Самчука [31; 55].

У серії «Бібліотека Української Культури» виходили книги К. Шонк-Русича про дерев'яну різьбу в Україні, історію українського мистецтва в ілюстраціях [76; 77], друкувалися ви-

дання, присвячені окремим митцям, куди включалися біографічні матеріали, портрети, репродукції та каталоги картин. Це, зокрема, альбом українських художниць Н. Сомко та С. Макаренко [61], нарис про життя і творчість уродженця Львівщини, художника, ілюстратора, майстра з розпису українських церков у США П. Андрусіва [2].

Українські наукові заклади, розташовані у Нью-Йорку, видавали різноманітні наукові збірники, теоретичні дослідження, спогади відомих українських діячів, художні твори, бібліографічні покажчики, мистецькі альбоми.

Чимало для популяризації національної культурної спадщини та мистецтва зробила Українська Вільна Академія Наук (УВАН) у США. Створена у 1949 році, вона продовжила традиції Української Академії Наук в Києві. Серед розмаїття видань академії відзначимо випуск дослідження І. Соневицького про Артемія Веделя та репрезентативного альбому О. Повстенко про катедру св. Софії у Києві з 336 ілюстраціями українською і англійською мовами [49; 62]. Увагу науковців привертає видана УВАН монографія В. Павловського про Василя Кричевського [46], в якій розкривається життєвий шлях художника, аналізується його творча і педагогічна діяльність, наукові дослідження в галузі архітектури, прикладного мистецтва, живопису, графіки, театру і кіно. У довідковій частині монографії автор подає перелік мистецьких виставок, у яких брав участь В. Кричевський, бібліографічний покажчик, покажчик імен, родовід Кричевських, список меценатів та репродукції творчого доробку художника – 10 кольорових і 175 чорно-білих ілюстрацій. Обкладинка видання роботи Петра Холодного-молодшого. Текст монографії поданий українською мовою, резюме – англійською.

Наукове товариство ім. Т. Шевченка у діаспорі, яке з 1942 року працює у Нью-Йорку (США), видало багато наукових і літературних творів, окремих збірників Записок НТШ, Бібліотеки українознавства, Український архів, монографії українською, англійською, французькою та німецькою мовами [43]. Серед них дослідження історії українського мистецтва В. Січинського у 2-х частинах з ілюстраціями, української музики А. Рудницького, історії української культури М. Семчишина [53; 57; 58].

До збірника Антіна Рудницького, який вийшов у «Бібліотеці Українознавства» (ч. 39) увійшла стаття В. Витвицького «Антін Рудницький – музичний критик і музикознавець», «Прощальне слово від хору «Кобзар» над могилою Антона Рудницького» І. Райнер, короткий життєпис композитора, критично-аналітичні дослідження музикознавця, виголошені ним некрологи (пам'яті О. Кошиця, Б. Лятошинського, М. Голинського, М. Литвиненко-Вольгемут, В. Барвінського, П. Козицького, М. Вериківського, Б. Пюрка, Н. Нижанківського, П. Печеніги-Углицького, І. Паторжинського та ін.), статті про «пролетарську» і світову музику, рецензії на концерти відомих музикантів і співаків української діаспори та видані книги про митців, листи до редакції. Науковий збірник проілюстрований унікальними світлинами.

Український вільний університет (УВУ), створений у 1921 році спочатку у Відні, згодом перенесений у Прагу, а після Другої світової війни – у Мюнхен, має свою Фундацію у Нью-Йорку. Роль цієї Фундації в діяльності університету на сучасному етапі, як і в попередні десятиліття, важко переоцінити. Завдяки її матеріальній та моральній підтримці університет мав змогу плідно розвивати свою наукову й педагогічну діяльність, здійснювати активну громадсько-культурну діяльність у Мюнхені. Нью-Йоркська Фундація видавала серію «Альбоми українського мистецтва» з біографіями, портретами та ілюстраціями картин художників, зокрема, про Степана Луцика [36].

Український культурний Центр у Детройті теж випускав різноманітні видання мистецького напрямку, в основному каталоги виставок, зокрема, виставки українського мистецтва в Детройті (1960), праць митців поза межами Батьківщини (Воррен, 1987), виставки творів українських художників діаспори до Тисячоліття християнства в Україні, ювілейної брошури Михайла Дмитренка (Воррен, 1982) – організатора Спільноти митців Західної України у Львові, учасника численних мистецьких виставок у Мюнхені, Нью-Йорку, Вашингтоні, Торонто [7; 9; 50; 51; 78].

Чимало мистецтвознавчих статей провідних науковців і популяризаторів українського мистецтва за кордоном друкувалося у збірниках наукових праць Канадського НТШ, наприклад, нариси Б. Стебельського про відомого українського художника Михайла Мороза, А. Стебельської про народну фігуральну глиняну скульптуру малих форм в Україні [63; 68].

У канадському видавництві «Славута» (Едмонтон, 1977) була видана нотна збірка композитора Сергія Яременка [80], яка представляла окремі твори, створені для вокального

ансамблю «Мережі». Цей колектив відігравав значну роль у музичному житті не тільки Едмонтона, а й цілого заходу Канади.

Осередок НТШ у Західній Канаді (м. Едмонтон), як зазначив Петро Саварин, попри брак коштів, видав монографію з життєписом живописця-монументаліста, автора розпису українських церков в Україні та діаспорі, зокрема, українського храму св. Йосафата в Едмонтоні, Юліяна Буцманюка [54, с. 30].

У Вінніпезі (Канада) друкувала мистецьку літературу «Музична Накладня» М. Пасічняка, а в Боффало (США) – «Українське Музичне Видавництво».

Досить потужним було українське видавництво «Смолоскип», яке було засновано 1967 році в місті Балтимор (США), і назване на честь Василя Симоненка (повна назва – «Смолоскип» ім. В. Симоненка). Створив та багато років очолював видавництво Осип Зінкевич, людина ерудована і znana у видавничих колах України і Америки. Він народився на Станиславщині (1925), наприкінці Другої світової війни опинився за кордоном, спочатку в Європі, а з 1957 р. – у США. Тут він почав друкувати журнал «Смолоскип», а згодом – газету під тією ж назвою. У 1967 р. з'явилося видавництво «Смолоскип», яке надрукувало потужне видання про Леся Курбаса (1989) за загальною редакцією професора Валеріяна Ревуцького, з його передмовою та примітками; упорядником і технічним редактором був Осип Зінкевич [35]. Книга вийшла у серії «Розстріляна й заборонена творчість діячів української культури», мистецьке оформлення – Олеся Тимошенка. Про ретельність і намагання якнайповніше висвітлити постать геніального українського режисера, представити його творчість світовій мистецькій спільноті, розповів у передмові до видання О. Зінкевич. «Видавництво «Смолоскип» запланувало видати збірник присвячений Лесеві Курбасові ще в 1987 році, – зазначив він. – Але, шукаючи матеріалів і документів у різних архівах та бібліотеках, наші співробітники натрапляли на все нові й нові знахідки. І саме тоді первісний задум щодо характеру збірника докорінно змінився. Побачивши працю цензорів Курбаса в Києві та Москві, видавництво вирішило зібрати всі статті Курбаса і всі можливі відгуки про його театральну діяльність від 1917 до 1933 року» [35, с. 8]. Збірка складається з шести розділів, які висвітлюють його творчість, погляди на театральне мистецтво, ув'язнення і смерть, відгуки на мистецьку діяльність; окремий розділ представляє поезії і статті, присвячені режисерові різними авторами у різні роки. Видання має розлогу аналітичну вступну статтю професора Валеріяна Ревуцького «Леся Курбас і театр», його примітки з іменами і назвами театральних вистав, бібліографією українською та іншими мовами, покажчиком імен і назв, списком використаних ілюстрацій. Уся ця титанічна праця вилася у потужне дослідження життя і творчості одного з найвизначніших діячів української культури ХХ ст.

Театральним здобуткам української діаспори – акторам, режисерам, співакам, художникам, декораторам – присвячений двотомний збірник «Наш театр», виданий НТШ у США [44; 45].

Пізнавальними для дослідників українського мистецтва в еміграції є друковані праці художника, графіка, мистецтвознавця, нашого земляка, уродженця Снятинщини Івана Кейвана. Опинившись на чужині, він не тільки продовжував творити, але й активно займався громадсько-культурною діяльністю: влаштовував виставки українського митців з Канади, Америки, Венесуели та Аргентини в Едмонтоні та інших місцевостях, був організатором Української Спільки Образотворчих Митців (УСОМ) в Канаді, писав вступні статті до видань про членів Спільки [69], а в 1957 р. організував філію в Едмонтоні, яка перетворилась у Спільку Українських Образотворчих Митців Альберти (СУОМА) і проіснувала вісім років. Мирослава Біль писала: «Крім десятків статей на теми українського та світового мистецтва, він написав цінні монографії. Серед них «Тарас Шевченко – образотворчий митець» (одержав Шевченківську медаль від Конгресу українців Канади), «Володимир Січинський», «Дмитро Антонович», «Василь Кричевський – творець українського національного стилю» [4, с. 1567]. Також він ретельно збирав документи про очолювану ним УСОМ від початку її заснування (1946) до розпаду (1949), а зібрані матеріали вдалось опублікувати його дружині в книзі «Українські мистці поза Батьківщиною» в 1996 році в Канаді вже після смерті автора [28]. З нагоди відзначення 50-літнього ювілею Української спільки образотворчих митців Канади (УСОМ, 2006) в Торонто був виданий каталог спільки [74].

Найпотужнішою емігрантською організацією діаспори є Український Народний Союз (УНС), створений ще наприкінці ХІХ ст. у США. У 50-х рр. минулого століття УНС налагодив

випуск бібліотеки українознавчих книг англійською мовою, а також фінансово долучився до виходу англомовної «Енциклопедії Українознавства».

Книжкові видання мистецької тематики виходили друком й в українських видавництвах США та Канади, які були власністю окремих осіб. Серед них – видавництва Мирона Сурмача, Маріяна Коця та Миколи Денисюка.

Мирон Сурмач – перший у США український книгар і видавець, власник музичної крамниці на Манхеттені в Нью-Йорку і відомий організатор української мистецької діяльності у діаспорі, громадський діяч. Він емігрував до США 1910 року, був власником книгарень «Січовий Базар» (1918-1927) і «Сурма» (з 1927), а також й видавцем: книги, місячник «Базар» (1921-1922), українські платівки, листівки з українськими мотивами. М. Сурмач – організатор першого в США українського радіомовлення (1928); автор статей в українській пресі. Його книгарня «Сурма», як зазначає Г. Карась, «окрім своїх прямих функцій, виконувала роль своєрідного клубу українців на американській землі, була пристанищем для всіх, хто потребував поради, інформації чи допомоги, тут було жваве товариське та мистецьке життя» [22, с. 818]. У книгарні зустрічалися художники, музиканти, актори і письменники, тут зароджувалися нові знайомства, нові проєкти. Тут, крім книг, можна було купити роботи образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, музичні інструменти, платівки тощо [71, с.110-114].

Згодом М. Сурмач став видавцем творів окремих письменників, композиторів української діаспори, зорганізувавши видавництво «Surma Book and Music Company». Так, у ньому було видано твори композитора Миколи Фоменка – цикл «Моя веселка» (1952), що включав п'єси для фортепіано на українські теми, у 1982 році тут вийшла друком найбільша збірка українських пісень в одній книзі – «СУРМА» [70]. У ній представлені наступні розділи: «Українські народні пісні», «Пісні з творів Т. Г. Шевченка», «Популярні пісні літературного походження», «Зразки стрілецьких і патріотичних пісень». Видання відкривається текстом національного гімну «Ще не вмерла Україна». Над книгою працювали не тільки технічні працівники – В. Слатін (підготовка текстів до друку), В. Харків (підготовка музичних матеріалів), А. Хвиля (загальне керівництво виданням), а й ціла когорта митців. Чудові заставки і кінцівки до першого розділу виготовив проф. В. Г. Кричевський, заставки до останніх трьох розділів та шмуцтитулів виготовили Параска Власенко, Тетяна Пата, Ганна Павленко, Ганна Пилипенко, Надія Білокінь, Ярина Пилипенко. Обкладинку і титульну сторінку виготовила Ярослава Сурмач.

Маріян Коць (народився Львові, 1922) після Другої світової війни опинився у таборі для переміщених осіб в Німеччині. З 1952 року він проживав у Нью-Йорку, де й розпочалась його успішна кар'єра. М. Коць керував експортним відділом компанії «П. Льорілард», працював у банку, очолював українську кооперацію «Самопоміч» у Джерсі-Сіті, був обраний віце-президентом Центрального українського кооперативу Америки. Паралельно, з ростом фінансових можливостей, М. Коць розгорнув просвітницьку, наукову й добродійну діяльність, тривалий час очолював Інститут східноєвропейських досліджень ім. В. Липинського, був співзасновником Українського соціологічного інституту, редактором кількох періодичних видань, зокрема «Наша громада», «XXI століття», «Голос діаспори». Згодом він відкрив власне видавництво у м. Лексингтон, штат Нью-Йорк.

Щодо видань мистецької тематики, у 1964-1971 роках Маріян Коць профінансував видання перших 6-ти томів з 10-томного фундаментального зібрання «Українські народні мелодії» Зіновія Лиська [75], опублікував релігійні твори Олександра Кошиця (1970) [32], видав нарис В. Витвицького про життя і творчість М. Березовського (1974) [10]. Книга В. Витвицького, присвячена українському композитору XVIII ст. Максиму Березовському, складається з двох частин, які розкривають окремі віхи його життя, а також дослідження музичної творчості композитора – літургійні співи, концерти, опера «Демофонт», соната для скрипки і клавесину. В. Витвицький подав безцінну інформацію про композитора, особливо щодо його студій і творчості. Крім того, автор вмістив 19 музичних додатків, відбитки частини рукопису та заголовної сторінки оперної вистави. За словами музикознавця А. Рудницького усе це подано «у прегарно виданій і оформленій книжці», яка видрукована у видавництві М. П. Коця [53, с. 267].

У багатьох бібліотеках України сьогодні є книги з поміткою «Видавництво Маріяна Коця». Після здобуття Україною незалежності він став фундатором першої в Україні офсетної друкарні. За його підтримки було видано понад 100 книг. Звичайно ж більшість видань не були комерційними і не приносили ніяких прибутків. У книговидавничій справі М. Коць перш за все

був меценатом. В незалежній Україні разом з дружиною Іванною підтримував Асоціацію дослідників голодоморів, Музей гетьманства, композиторський конкурс в рамках «КиївМузик-Фесту», донецькі школи та дітей Чорнобиля... На його гроші побачили світ понад півсотні книжок визначних письменників, шкільні підручники тощо. Серед видань мистецької тематики, які вийшли в незалежній Україні за фінансування М. Коця, можна назвати видання матеріалів та спогадів про відомого українського режисера міжвоєнного періоду Володимира Блавацького авторства В. Ревуцького [52]. Ім'я Іванни та Мар'яна Коців віднедавна носить відділ періодичних видань Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника.

Інший видавець – Микола Денисюк (1913 – 1976), емігрував за кордон у 1944 р., перебував у Інсбруці (Австрія), потім – в Аргентині (1948-1956), студіював право в Інсбруцькому університеті, бібліотечну технологію в Коледжі Райта (1973-1974) в Чикаго, керував торгівельним відділом українського видавництва у Кракові (1939-1941), був співвласником книжкового видавництва «Овид» у Львові, власником української книгарні в Інсбруку (1945-1948). У 1946 р. він заснував «Видавництво М. Денисюка», вів видавничу діяльність у Буенос-Айресі, у 1949 р. заснував ілюстрований місячник «Овид», в якому важливе місце займали статті про мистецтво та культуру. Згодом М. Денисюк переніс свою діяльність на терени США, де продовжував займатися друкарською справою.

Чимало корисної інформації про мистецькі видання, які друкувалися у США і Канаді, представляє каталог «Мистецько-творча спадщина почесного громадянина м. Надвірної, співака і бандуриста Володимира Луціва» [41]. Тут вміщено інформацію про книги, які передав Музеєві історії Надвірнянщини почесний громадянин м. Надвірної, який проживає в Англії, відомий співак і бандурист, громадсько-політичний, релігійний і культурний діяч Володимир Луців. Він відомий не тільки як співак і бандурист, який своїм талантом гідно представляв українське мистецтво у світі, але й як збирач творів живопису, режисер, композитор. Свою чималу музичну колекцію та прекрасну бібліотеку, зокрема й мистецької тематики він передав рідному містові. Аналізуючи представлені у приватній бібліотеці В. Луціва видання, які друкувалися діаспорними видавництвами та організаціями у США і Канаді, можна зробити висновок, що вони приділяли чимало уваги виданню книг про творчий доробок українських митців.

Сьогодні українська діаспора використовує можливості друкування мистецької літератури в університетах США і Канади [42].

Отже, здійснений екскурс в історію зародження і розвитку книгодрукування на теренах США і Канади, засвідчує, що у першій еміграційній хвилі мистецьку літературу друкували у США такі видавництва та друкарні, як: «Свобода», «Слово», «Читальня», товариств «Гайдамаки», «Просвіта», Українського Народного Комітету, ОДВУ (Організації Державного Відродження України), Соєдінєнєя Греко-Католических Русских Братств, Общества Русских Братств, Русько-Української Християнської Громади в Америці (баптистів), Руської Народної Самопомочі, Руської Колегії. В Канаді успішно функціонували «Українська видавнича спілка», «Руська друкарня». В цей період серед видавців мистецької літератури виокремлюються такі постаті, як: Г. Грушка, Н. Дмитрів, В. Пуйда, А. Петров, Я. Кулинич (США), Я. Арсеніч, Т. Фарлей, Я. Крет (Канада). У міжвоєнний період активним видавцем мистецької літератури був Г. Е. Смолинський (США).

Вершиною розвитку українських видавництв у США та Канаді був період 1950-1980-х рр. Тільки в Канаді на кінець 50-х рр. діяло до двох десятків видавництв, серед яких виокремлюються «Наша культура», «Славута», видавнича спілка «Тризуб», «Українська Видавнича спілка». Головними видавничими осередками мистецької літератури були Вінніпег, Торонто, Едмонтон, Йорктон. Серед видавців виділялися Іван Огієнко, Іван Тиктор (Канада), Мирон Сурмач, Маріян Коць, Микола Денисюк, Осип Зінкевич (США). Одним із центрів книговидавничої справи є Нью-Йорк, де працюють дослідно-видавниче товариство «Пролог» та його продовження – «Сучасність», видавництва «Говерля», «Сурма». У Балтиморі (США) діяло видавництво «Смолоскип». Працювали відомі музичні видавництва, зокрема, «Українська музична бібліотека», «Українська музична накладня», «Українське Музичне видавництво».

В цей час зростає роль громадських (Український Народний Союз (УНС), культурно-мистецьких (Асоціація діячів української культури (АДУК) у Нью-Йорку, Канадсько-українська мистецька фундація (КУМФ), Український культурний Центр у Детройті, Об'єднання мистців українців в Америці (ОМУА) та наукових інституцій (УВАН, Фундація УВУ, НТШ) у книгодруванні.

Роль видавничої діяльності української діаспори у розвитку національної культури, літератури, науки важко переоцінити. Вона явила світові чимало творів, що згодом стали національною класикою. Українські видавництва та книжково-видавничі центри наприкінці ХХ ст. стрімко розвивались і вдосконалювались. Широко використовуючи можливості нової техніки, вони забезпечували якісною книжковою продукцією українське еміграційне суспільство, тим самим відроджуючи національну історію, культуру, літературу, а також самотність та духовність української нації.

Діяльність провідних видавництв, наукових, культурних і мистецьких організацій української діаспори США та Канади, окремих видавців засвідчують їх вагомий внесок у видання книг та іншої друкованої продукції мистецької тематики впродовж ХХ ст.

1. Законодавство України про видавничу справу. Станом на 10 червня 2005 р. / Верховна Рада України : офіц. вид. / упоряд. Ю. П. Дяченко. – К. : Парламентське видавництво, 2005. – 160 с.
2. Андрусів Петро : маляр і графік / портр., каталог картин. – Нью-Йорк, 1980. – 127 с. : 89 іл.
3. Бачинський Ю. Українська імміграція в Сполучених Штатах Америки / Юліан Бачинський. – К. : Інтел, 1995. – 343 с.
4. Біль М. Життя і творчість Івана Кейвана / Мирослава Біль // Народознавчі зошити. – 2014. – № 6 (120). – С. 1562-1567.
5. Буцманюк Юліан : монографічна студія / передм. Б. Стебельського ; вступ. ст. С. Гординського ; за ред. М. Хом'яка. – Едмонтон : Накладом Канадського Наукового Товариства ім Шевченка, 1982. – 111 с. : іл.
6. Виставка малярських праць Омеляна Мазурика з Парижа / Канадсько-українська мистецька фундація. – Торонто : Друкарня оо. Василян, 1980. – Буклет ; портр.
7. Виставка праць українських образотворців поза межами Батьківщини [до тисячоліття християнства в Україні] : каталог / вступ. ст. Михайла Дмитренка ; Український культурний центр у Воррені. – Воррен, Мічиган, 1987. – [б/н с.] : іл.
8. Виставка українського мистецтва з колекцій Канади і США для відзначення сторіччя з дня народження Олександра Архипенка / за ред. Святослава Гординського. – Торонто : Канадсько-Українська Мистецька Фундація, 1987. – 54 с. : іл.
9. Виставка українського мистецтва: заходами українського виставкового комітету в Детройті 24 вересня – 2 жовтня : каталог. – Детройт, 1960. – [б/н с.] : іл.
10. Витвицький В. Максим Березовський: життя і творчість / В. Витвицький. – Джерсі-Сіті : Вид-во М. П. Коця, 1974. – 95 с.
11. Віктор Цимбал. Маляр і графік : монографія / за ред. Святослава Гординського. – Нью-Йорк : Українська Вільна Академія Наук, 1972. – 135 с.
12. Войченко О. Літопис українського життя в Канаді. Т. 1-6 / О. Войченко. – Вінніпег : Тризуб, 1961-1982.
13. Гніздовський Я. Малюнки, графіка, кераміка, статті / Яків Гніздовський. – Нью-Йорк : Пролог, 1967. – 178 с.
14. Гординський С. Українська ікона. 12-18 сторіччя / Святослав Гординський. – Філядельфія : Провидіння, 1973. – 212 с. ; 24 кольор. та 194 чорно-білих іл.
15. Губарець В. Преса і книга діаспори: з історії видавничої діяльності українського зарубіжжя : навч. посіб. / В. Губарець. – К. : Університет «Україна», 2008. – 266 с.
16. Енциклопедія української діаспори Т.1 : Сполучені Штати Америки, кн. 1: А - К / гол. ред. В. Маркус, співред. Д. Маркус. – Нью-Йорк ; Чикаго : Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці, 2009. – 433 с. : іл.
17. Естафета : зб. АДУК : Література, мистецтво, наука, критика Ч. 1 / гол. ред. Б. Стебельський. – Нью-Йорк ; Торонто : Гомін України, 1970. – 254 с.
18. Естафета : зб. АДУК Ч. 2 / гол. ред. Б. Стебельський. – Нью-Йорк ; Торонто : Гомін України, 1974. – 254 с.
19. Ємець В. Кобза та кобзарі / Василь Ємець. – Нью-Йорк : Говерля, 1959. – 112 с. ; іл.
20. Ємець Василь. Ч.1 У золоте 50-річчя на службі України. Ч.2: Про козаків-бандурників / Василь Ємець. – Торонто : Друкарня оо. Василян, 1961. – 381 с. ; іл.
21. Збірник наукових праць Канадського НТШ / ред. Б. Стебельський. – Торонто : Гомін України, 1993. – 384 с.
22. Карась Г. В. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття : монографія / Г. В. Карась. – Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. – 1164 с.
23. Каталог п'ятої мистецької виставки: Малярство. Графіка. Скульптура / Об'єднання Митців Українців в Америці – Нью-Йорк, 1957. – [б/н с.] : іл.
24. Каталог. 17-та виставка ОМУА / упоряд. Андрій Горняткевич. – Нью-Йорк, 1971. – [б/н с.] : іл.
25. Каталог. 18-та виставка ОМУА / вступ. ст. П. Андрусіва. – Нью-Йорк, 1972. – [б/н с.] : іл.
26. Каталог. 19 виставка ОМУА / вступ. ст. П. Андрусіва. – Нью-Йорк, 1973. – [б/н с.] : іл.

27. Каталог. 22-га виставка ОМУА / Об'єднання Мистців Українців в Америці. – Нью-Йорк, 1979. – [б/н с.] : іл.
28. Кейван І. Українські митці поза Батьківщиною / Іван Кейван. – Едмонтон ; Монреаль ; Кліо, 1996. – 226 с.
29. Книга мистців і діячів української культури – учасників Першої зустрічі українських мистців Америки й Канади з громадянством у дні 3-5 липня 1954. – Торонто : Друкарня оо. Василян, 1954. – 312 с.
30. Книга творчості українських мистців поза Батьківщиною / Об'єднання мистців українців в Америці. – Філадельфія : Видавець «Нотатки з мистецтва», 1981. – 512 с. : іл.
31. Конопленко-Запорожець П. Кобза і бандура / П. Конопленко-Запорожець. – Вінніпег : National Publishers Limited, 1963. – 168 с.
32. Кошиць О. Релігійні твори / за ред. Зіновія Лиська ; вид. Маріян Коць. – Нью-Йорк : УВАН у США, 1970. – 736 с. ; резюме англ. мовою.
33. Кравців Б. Українська книжка в діаспорі / Богдан Кравців // Альманах Українського Народного Союзу на рік 1975. – Джерсі-Сіті ; Нью-Йорк : Свобода, 1974. – С. 85-92.
34. Левицький І. Популярна наука гармонії / І. Левицький. – Нью-Йорк : Говерля, 1966. – 92 с.
35. Лесь Курбас у театральній діяльності, в оцінках сучасників – документи / заг. редакція, передмова і примітки проф. Валеріяна Ревуцького ; упоряд. і техн. ред. Осип Зінкевич. – Балтимор ; Торонто : Укр. вид-во «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1989. – 1026 с.
36. Луцик Степан – Мистець. – Нью-Йорк ; Торонто ; Вашингтон, 1973. – 96 с. ; портр. ; іл. – (УВУ. Серія: Альбоми українського мистецтва. Вип. 2. – Текст укр. та англ. мовами.
37. Марунчак М. Г. Історія преси, літератури, друку піонерської доби / М. Марунчак. – Вінніпег : УВАН в Канаді, 1969. – 314 с.
38. Мегик Петро : каталог ретроспективної виставки картин професора з нагоди 80-літнього ювілею мистця. – Філадельфія : Видавець «Нотатки з мистецтва», 1979. – 47 с. ; іл. – Текст укр. та англ. мовами.
39. Мирон Левицький (Лев) : Мистецька виставка 1-15 березня : каталог / ОМУА. – Нью-Йорк, 1964. – [б/н с.] : іл.
40. Мирон Левицький : каталог / вступ. ст. С. Гординського. – Торонто, 1985. – 48 с. : іл.
41. Мистецько-творча спадщина почесного громадянина м. Надвірної, співака і бандуриста Володимира Луціва : каталог / Відділ культури Надвірн. РДА, Центр. районна б-ка, Культурно-мистец. фонд ім. В. Луціва. – Надвірна : Надвірнянська друкарня, 2004. – 138 с.
42. Михайло Мороз / упоряд. І. Мороз. – Філадельфія : Музей мистецтва Ля Салл університету, 1995. – 359 с. ; іл.
43. Наукове товариство імені Шевченка в ЗДА. – Нью-Йорк : НТШ в ЗДА, 1963. – 42 с.
44. Наш театр : Книга діячів українського театального мистецтва 1915-1975. Том I / гол. ред. Г. Лужницький. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто : НТШ, 1975. – 848 с.
45. Наш театр : Книга діячів українського театального мистецтва: 1915–1991. Том II. / редкол.: О. Лисяк, Г. Лужницький (гол. ред.), Л. Полтава та ін. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто: Об'єднання мистців української сцени (ОМУС), 1992. – 796 с.
46. Павловський В. Василь Григорович Кричевський : життя і творчість : монографія / В. Павловський. – Нью-Йорк : УВАН у США, 1974. – 221 с. ; 10 кольорових та 175 чорно-білих іл. – Резюме англ. мовою.
47. Петро Андрусів. Виставка праць. 19-27 листопада : каталог / ОМУА. – Філадельфія, 1977. – [б/н с.] : іл.
48. Пісні імігрантів про Старий і Новий Край (Пісні про Канаду і Австрію) / зібрав Теодор Федик й інші. – Вінніпег : Українська друкарня, 1927. – 140 с.
49. Повстенко О. Катедра св. Софії у Києві : альбом / Олекса Повстенко. – Нью-Йорк : УВАН, 1954. – 472 с. : 336 іл. – (укр. і англ. мовами).
50. Полтава Л. Лев Рейнарович / Леонід Полтава // Естафета : зб. АДУК Ч. I / гол. ред. Б.Стебельський. – Нью-Йорк ; Торонто : Гомін України, 1970. – С. 149-159.
51. 50-ліття мистецької творчості Михайла Дмитренка. – Воррен-Мічіган, 1982. – 40 с. ; іл. – (Український культурний Центр ; Детройт).
52. Ревуцький В. В орбіті світового театру / Валеріян Ревуцький. – К. ; Х. ; Нью-Йорк : Вид-во М.П.Коць, 1995. – 245 с.
53. Рудницький А. Про музику і музик / А. Рудницький. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто : НТШ, 1980. – 336 с. : іл.
54. Саварин П. Діяльність осередку НТШ в західній Канаді (1955-1985) / Петро Саварин, д-р // Наукове Товариство ім. Шевченка, Канада : збірник (травень, 1999). – Торонто, 1999. – С. 29-32.
55. Самчук У. Живі струни: бандура і бандуристи / Улас Самчук. – Детройт (США) : Друкарня Петра Майсюри, Вид. Капелі Бандуристів ім. Т. Г. Шевченка, 1976. – 466 с.
56. Світова Виставка Українських Мистців : каталог / передмова Святослава Гординського. – Торонто, 1982. – 110 с. : іл.
57. Семчишин М. Тисяча років української культури : історичний огляд культурного процесу / Мирослав Семчишин. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто : НТШ, 1985. – 550 с.
58. Січинський В. Історія українського мистецтва : у 2 ч. / Володимир Січинський. – Нью-Йорк : НТШ, 1956. – II ч. Архітектура. – LXIV с.

59. Соловій Ю. Про речі більші, ніж зорі : про мистецтво, про мистців, про різне, про себе / Юрій Соловій. – Нью-Йорк : Сучасність, 1978. – 319 с.
60. Сомко Надія. Скульптура і малярство : альбом / передмова : Павло Маренець ; Асоціація діячів української культури: АДУК-ЗСА. – Лос-Анджелес : АДУК, 1981. – 48 с.
61. Сомко Н. : альбом [укр. художниця] / Сомко Надія ; С. Макаренко (Nadia Somko, S. Makarenko). – Нью-Йорк, 1971. – 112 с. ; іл.
62. Соневицький І. Артем Ведель і його музична спадщина / І. Соневицький. – Нью-Йорк : УВАН у США, 1966. – 179 с. – (Музикологічна секція).
63. Стебельська А. Народна фігуральна глиняна скульптура малих форм в Україні і її традиції / Аріядна Стебельська // Збірник наукових праць Канадського НТШ / ред. Б. Стебельський. – Торонто : Гомін України, 1993. – С. 352-361.
64. Стебельський Б. Михайло Черешньовський / Богдан Стебельський // Естафета : зб. АДУК Ч. 1 / гол. ред. Б.Стебельський. – Нью-Йорк ; Торонто : Гомін України, 1970. – С. 156-157.
65. Стебельський Б. Михайло Кушнір / Богдан Стебельський // Естафета : зб. АДУК Ч. 1 / гол. ред. Б.Стебельський. – Нью-Йорк ; Торонто : Гомін України, 1970. – С. 158-159.
66. Стебельський Б. Северин Борачок / Богдан Стебельський // Естафета : зб. АДУК Ч. 2 / гол. ред. Б.Стебельський. – Нью-Йорк ; Торонто : Гомін України, 1974. – С. 237-258.
67. Стебельський Б. Григорій Крук / Богдан Стебельський // Естафета : зб. АДУК Ч. 2 / гол. ред. Б.Стебельський. – Нью-Йорк ; Торонто : Гомін України, 1974. – С. 259-263.
68. Стебельський Б. Михайло Мороз / Богдан Стебельський // Збірник наукових праць Канадського НТШ / ред. Б. Стебельський. – Торонто : Гомін України, 1993. – С. 362-365.
69. Степан Стеців : монографія / передм. Богдана Стебельського ; вступ. ст. Івана Кейвана / Українська спілка образотворчих мистців у Канаді ; Дослідний інститут «Україніка». – Торонто : УСОМ, 1984. – 95 с. : іл.
70. СУРМА : великий збірник українських пісень. – Нью-Йорк : Сурма, 1982. – 625 с.
71. Сурмач М. Історія моєї «Сурми» / Мирон Сурмач. – Нью-Йорк : Сурма, 1982. – 191 с.
72. Тимошик М. Історія видавничої справи / М.Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 2007. – 496 с.
73. Тимошик М. «Лишусь навіки з чужиною...» : Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) і українське відродження / М. Тимошик. – Вінніпег; К. : Наша культура і наука, 2000. – 542 с.
74. Українська спілка образотворчих митців Канади : До 50-ліття Спілки УСОМ Канади : каталог. – Торонто, 2006. – [б/н с.] : іл.
75. Українські народні мелодії / зібрав і зредагував З. Лисько; техн. ред. і вид. Маріян Коць; мовний ред. В'ячеслав Давиденко; англ. переклад Роман Савицький, мол; обкладинка Петро Холодний, мол : у 10 т. – Нью-Йорк: Вид-во УВАН у США, 1964–1971. Т. 1-6; Українські народні мелодії / зібрав і зредагував З. Лисько; Торонто-Нью-Йорк: УВАН у США і Канаді / виготовлення рукопису: Докія Лисько, Кость Лисько, Роман Лаврович / редакція: Зеновій Лавришин. – Нью-Йорк: Вид-во: Українська Музична Фундація; Торонто: Український Музичний Фестиваль, 1981–1994, Т.7–10.
76. Шонк-Русич К. Дерев'яна різьба в Україні / К. Шонк-Русич. – Нью-Йорк, 1982. – 184 с. ; іл. – (Бібліотека Української Культури. Серія : 3. 1000-ліття Хрещення України).
77. Шонк-Русич К. Історія Українського мистецтва в ілюстраціях / К. Шонк-Русич. – Нью-Йорк, 1978. – 299 с. ; іл.
78. Ювілейний дар мистців (Artists' jubilee Grant) : виставка праць образотворців поза межами Батьківщини. – Воррен : Укр. культур. центр, 1987. – 199 с. : іл.
79. Якимович Б. Видавець Іван Тиктор: життєвий шлях і громадська діяльність / Б. Якимович // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність : зб. наукових праць. Вип. 3-4. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, 1997. – С. 338-355.
80. Яременко С. Саскачеванка та інші пісні / Сергій Яременко. – Едмонтон : Славута, 1977. – 32 с.

Стаття освещает вопросы печатания книг культурного и искусствоведческого характера разными издательскими и творческими организациями украинской диаспоры в США и Канаде в XX веке для популяризации произведений искусства украинских художников в мире, объединения украинцев вокруг национальной идеи, сохранения родной культуры и искусства.

Ключевые слова: книгопечатание, украинская диаспора, США и Канада, XX век, украинские издательские организации, люди искусства.

The article describes the problems of printing books of cultural and artistic character by different publishing houses and artistic organizations of the Ukrainian diaspora in USA and Canada during 20th century in order to popularize the achievements of Ukrainian artists around the world, unite the Ukrainians around the national idea, maintain the native culture and art.

Keywords: bookprinting, Ukrainian diaspora, USA and Canada, 20th century, Ukrainian publishing houses, artists.